

СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКИЙ РЕГІОН У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Розглянуто ситуацію в країнах південного і східного Середземномор'я на початку ХХІ століття і участь міжнародної спільноти в попередженні, недопущенні поглиблення і розповсюдження конфліктів на території арабських країн. Автор поставив за мету проаналізувати значення Середземномор'я в міжнародних відносинах через вивчення протиурядових виступів на території таких важливих країн, як Туніс, Алжир, Йорданія, Лівія, Сирія, їхній вплив на європейські країни Середземного моря та спроби Європейського Союзу, ООН та НАТО, а також провідних країн світу не допустити ескалації конфліктів. Особливу увагу приділено висвітленню подій на території Лівії та Сирії, які з 2011 року і до цього часу перебувають у ситуації повномасштабних громадянських війн і є небезпечними для країн Європи і світу в цілому. Автор дійшов висновку, що Середземноморський регіон привертає увагу впливових міжнародних організацій і країн світу. Тим не менше, на сьогодні світова спільнота не виробила достатньо ефективного механізму попередження, недопущення і подолання сучасних конфліктів, зокрема в Середземномор'ї.

Ключові слова: Середземномор'я; міжнародні відносини; конфлікти; співробітництво; протестні акції; військова операція; громадянська війна.

Середземноморському регіону належить визначна роль в історії людства. Неодноразово цей регіон був центром виникнення, розвитку та падіння цивілізацій, що залишили в історії непересічне значення. Він є важливим як в економічному, енергетичному та транспортному аспекті, так і з точки зору етнічної та релігійної різноманітності. Значення Середземномор'я протягом усієї історії людства знайшло відображення в численних працях істориків, політологів, геополітиків тощо.

На сьогодні географічно Середземномор'я визначено як природну країну, яка включає басейн Середземного моря з його островами та прилеглими територіями Європи, Азії та Африки. Загальна площа складає близько 4 млн км². Однак серединою регіону безперечно є Середземне море, яке омиває береги Іспанії, Франції, Італії, Монако, Мальти та інших країн. Середземним морем проходять важливі шляхи, що поєднують Європу з Африкою, Південною та Східною Азією тощо [1].

Деякі дослідники вважають, що рівень економічного розвитку та протиріччя між окремими країнами регіону на сьогодні не дозволяють говорити про Середземномор'я як єдиний геополітичний простір. Замість цього вводять терміни субрегіональна специфіка та субрегіональна взаємодія [1]. Приводом цього є регіон Східного Середземномор'я, в якому існує Палестинська проблема, Арабо-ізраїльський конфлікт, ситуації в Лівії, Єгипті, Сирії.

Враховуючи, що в країнах південного та східного Середземномор'я відбуваються серйозні протести проти діючих режимів, які в деяких випадках призвели до довготривалих збройних конфліктів, а також виклики безпеці європейським державам, цілком актуальним є вивчення ролі і місця цього регіону в сучасних міжнародних відносинах.

Метою даної розвідки є комплексне дослідження Середземномор'я в сучасних міжнародних відносинах. Автор вважає за доцільне проаналізувати участь міжнародної спільноти в подоланні конфліктів, які охопили середземноморські країни на початку ХХІ століття і багато з яких перетворилися на гарячі точки нашої планети. У цьому контексті значну увагу приділено характеристиці останніх конфліктів сучасності, які відбуваються на території південного та східного Середземномор'я.

Проблема Середземномор'я неодноразово порушувалася істориками та політологами. Певні аспекти дослідження сучасного Середземномор'я було розглянуто в дисертації Ж. Ігошиної [2]. Зокрема, авторка розкрила фактори впливу процесів глобалізації на суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток арабських країн. Особливості сучасних збройних конфліктів та участь України в міжнародних миротворчих операціях розглянув Г. Луцишин [3]. Лівійському конфлікту приділив увагу О. Волович [4]. Певне значення для аналізу Середземномор'я в сучасних міжнародних відносинах мають роботи В. Южиліна, В. Макуха, Т. Сидорук та інших [1; 5; 6]. Тим не менше, враховуючи постійні зміни та особливо революційні події та повномасштабні громадянські війни, які сьогодні тривають у деяких арабських країнах Середземномор'я, вивчення ролі цього регіону в сучасних міжнародних відносинах становить одну з актуальних проблем у науці.

Звертаючи увагу на важливість Середземноморського регіону в сучасних міжнародних відносинах, слід відзначити, що світова спільнота, окремі впливові міжнародні інституції останнім часом приділяють велику увагу Середземномор'ю з метою вирі-

шення протиріч, недопущення та вирішення конфліктних ситуацій.

Перш за все відповідні кроки щодо створення стабільних умов життєдіяльності держав у Середземноморському регіоні, а також з метою посилення безпеки у 1994 р. в межах діяльності Північноатлантичного Альянсу було розпочато Середземноморський діалог. Спочатку з Ізраїлем, Єгиптом, Мавританією, Йорданією, Тунісом та Марокко. Пізніше до Середземноморського діалогу приєднався Алжир [7].

Середземноморський діалог включає політичний та практичний аспекти діяльності, що базується на регулярних зустрічах у форматі НАТО+1 та НАТО+7. Також Середземноморський діалог передбачає розвиток практичної співпраці. З 1997 р. розробляється щорічна Робоча програма, яка містить заходи щодо співпраці в галузі інформації, оборонної політики і стратегії, безпеки кордонів, врегулювання криз, цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій, консультацій з питань тероризму, науки, довкілля та інші [7].

Певну увагу до країн Середземного моря приділено Європейським Союзом. На установчому саміті у м. Париж 13 липня 2008 р. за ініціативою Франції було створено «Союз для Середземномор'я» [8]. У саміті взяли участь 27 країн Європейського Союзу, 5 європейських країн, що межують з Середземним морем (Албанія, Боснія-Герцеговина, Монако, Чорногорія та Хорватія) та 11 країн Півдня Середземномор'я (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Ліван, Марокко, Сирія, Туніс, Туреччина, Палестинська адміністрація, Йорданія та Мавританія). У рамках діяльності Союзу передбачалася тісна співпраця з відповідними загальноєвропейськими структурами. Пріоритетними напрямками Союзу вважається екологія та захист навколишнього середовища, боротьба з забрудненням Середземного моря, політика відбіркової міграції. Стратегічно важливою серед комплексу завдань є політика спільного довгострокового розвитку і зміцнення співробітництва та взаємодопомоги всередині Середземноморського регіону в галузі економіки, боротьби з корупцією. Приділено увагу розвитку культури, системи освіти та охорони здоров'я [9].

На 2010 р. було заплановано другий саміт «Союзу для Середземномор'я», однак його двічі переносили. Деякі міжнародні експерти висловлювали думки, що Середземноморський союз виявився неефективною структурою. Доказом цього є події в Тунісі, Єгипті, Алжирі, Йорданії, Сирії [10].

Ще одним прикладом пильної уваги до Середземноморського регіону є започаткування після подій 11 вересня 2001 р. в США антитерористичної операції Північноатлантичного альянсу «Активні зусилля», яка спрямована на виявлення та стримування терористичної діяльності в цьому районі. Серед заходів, що здійснюються силами НАТО, є спостереження за понад 100 тис. торговельних суден, підтримка безпеки морського простору і захист судноплавства. З огляду на те, що близько 65 % нафти і природного газу, які споживаються в Західній Європі щорічно проходить через Середземне море, збереження важливих торговельних маршрутів відкритими й безпечними є надзвичайно важливим для безпеки країн Альянсу [11].

Із квітня 2003 р. НАТО систематично інспектує підозрілі судна. З березня 2003 р. було розпочато

супровід через Гібралтарську протоку невійськових суден країн-членів Альянсу за їхніми запитами. Це було спрямоване на допомогу в запобіганні терористичним актам, подібним до тих, що мали місце біля узбережжя Ємену проти американського військового корабля «Коул» у жовтні 2000 р. та проти французького нафтового танкера «Лімбург» через два роки по тому. Цей регіон вважається особливо уразливим, оскільки протока є надзвичайно вузькою, а через неї щодня проходить майже 3 тис. торговельних суден. Загалом 488 суден скористалися супроводом сил НАТО до того, як оперативнотактична група «Строг» (STROG, Гібралтарська протока) припинила свою діяльність у березні 2004 р. З цього часу НАТО поширила свої повноваження на усе Середземномор'я. На Стамбульському саміті у червні 2004 р. було вирішено підсилити операцію «Активні зусилля» [11].

Починаючи з 2004 року, свою допомогу почали пропонувати країни-партнери та країни, що не є членами НАТО. У січні 2010 р. був ухвалений план операції, в якому визнано важливим зміцнення співробітництва з країнами, що не є членами Північноатлантичного Альянсу та міжнародними організаціями з метою поліпшення обізнаності про морську обстановку. Отже, операція «Активні зусилля» уможливає зміцнення стосунків між Альянсом та країнами-партнерами, особливо з тими, що беруть участь у Середземноморському діалозі.

Особливу увагу міжнародної спільноти привернули події в країнах Середземномор'я в останні роки у зв'язку з революційними тенденціями в арабському світі та як результатом, хвилею «арабських революцій». Події розпочалися у грудні 2010 року з так званої «жасминової революції», яка понад місяць тривала в Тунісі, в результаті чого президент Бен Алі позбувся своєї посади і втік до Саудівської Аравії. За даними ООН, під час протестів загинуло понад 200 осіб, влада в країні перейшла до прем'єр-міністра, а пізніше до спікера парламенту. Був сформований тимчасовий уряд національної єдності, оголошена амністія всіх політв'язнів і знята заборона на політичні партії [12].

У відставку також пішов президент Єгипту Хосні Мубарак [13]. Під час антиурядових протестів з 25 січня 2011 року в Єгипті загинули близько 300 єгиптян [14]. Протести перекинулися з Єгипту на Алжир і 12 лютого 2011 року сталися зіткнення маніфестантів з правоохоронцями у центрі столиці Алжиру [15]. Так само напружена ситуація була в Йорданії. Масові демонстрації проти економічної політики уряду Йорданії почалися з 14 січня 2011 року. Король Абдалла II відправив уряд у відставку 1 лютого 2011 року і призначив нового прем'єр-міністра. У жовтні 2012 року на фоні масових акцій протесту, король Абдалла II розпустив законодавчі збори і дострокові вибори до парламенту Йорданії відбулися у січні 2013 року [12].

Слід відзначити, що революційні події в цей час охопили і країни Близького Сходу: Ємен, Іран, Бахрейн. Зіткнення між прихильниками і супротивниками президента Махмуда Ахмадінежада відбулися в Тегерані. Напружена ситуація була характерна і для Бахрейну. В столиці держави проходили багатотисячні мітинги, з вимогами звільнення політв'язнів, скоро-

чення безробіття, будівництва житла, ухвалення нової конституції, проведення кадрових змін.

З 15 лютого 2011 року революційні події розпочалися у Лівії. Велике портове місто Бенгазі було охоплено антиурядовими демонстраціями [13]. Учасники масових заворушень вимагали відставки полковника Муаммара Каддафі, який керував країною 42 роки. Влада ввела війська в друге за розмірами місто Лівії – Бенгазі, а контроль над містом Сль-Бейда перейшов до демонстрантів [16]. Правозахисники оцінили кількість жертв режиму в 6 тисяч осіб [17].

Країни світу були стурбовані лівійськими подіями. Організація об'єднаних націй, Північноатлантичний альянс, країни Латинської Америки, Росія та інші висловлювали думки з приводу шляхів подолання кризи в державі. На початку березня 2011 року в НАТО ще не прийняли рішення щодо військової операції в Лівії. Тим не менше зростання напруги дуже турбувало Альянс, який пильно стежив за розвитком подій. У середині самого НАТО тривали серйозні дискусії і були суперечності в питаннях форм військового втручання до Лівії. Більшість континентальних країн Європи висловлювалися проти участі Альянсу у вирішенні цього конфлікту. Військовий сценарій розглядали США та Великобританія. Жорстку позицію займала Туреччина. Турецький прем'єр Т. Ердоган заявив, що НАТО може розпочати військову інтервенцію тільки у випадку нападу на одну з країн-союзниць.

Проти військової операції висловлювалася і Франція, яка побоювалася, що військові дії Альянсу на південному узбережжі Середземного моря викличуть могутню реакцію в арабському світі. Напевно Франція побоювалася антизахідних настроїв і протестів арабів у самій Франції [17].

Рада безпеки ООН наприкінці лютого 2011 року схвалила резолюцію щодо санкцій проти лівійського режиму Муаммара Каддафі (замороження рахунків лівійських урядовців, заборона їх поїздок за кордон, ембарго на поставки зброї). 25 лютого 2011 року Рада з прав людини ООН прийняла резолюцію по Лівії, за якою прийнято рішення створити незалежну міжнародну комісію для розслідування серйозних порушень прав людини в ході військового протистояння лівійського уряду та опозиції [18]. Раніше президент США Барак Обама заявив, що Муаммар Каддафі має піти у відставку з причини застосування зброї проти своїх громадян [19]. Так само Італія не залишилася осторонь лівійських подій, заявивши про свій намір допомогти італійцям, які залишилися в Лівії [20].

Поступово революція у Лівії переросла у громадянську війну. Війська опозиції захопили декілька населених пунктів поблизу Тріполі і схід країни перейшов під контроль повстанців [21]. ВПС Лівії нанесли удари по повстанцям на сході країни і прем'єр-міністр Великобританії Девід Кермон заявив, що уряд разом із союзниками розглядає можливість поставок зброї в східні регіони країни [22]. За такої ситуації США перекинули до лівійського кордону свої війська [23].

На початку березня 2011 року Великобританія і її союзники почали розробляти плани відправки військових літаків до Лівії і озброєння ополченців. Д. Кермон не виключав можливості спрямування наземних військ до зони конфлікту. Франція так само на той час вже вивчала військові рішення конфлікту [24].

Події в Лівії розгорталися дуже швидко. Створена молодіжна організація «Повстала молодь Тріполі», на початку березня 2011 року готувала повстання в столиці [25]. Групи західних військових вже були присутні поблизу м. Бенгазі і Тобрук. Їх завданням було сприяння силам опозиції і навчання особового складу, а також виведення з ладу системи ППО Лівії і протидія «Аль-Каїді», якщо вона активізує свою діяльність в країні. Так само на сході Лівії були створені табори, де працювали західні інструктори [26].

На початку березня 2011 року США і Росія готували введення близько тисячі військових до Лівії [17]. За результатами зустрічі Муаммара Каддафі і Президента Венесуели, які обговорили можливість вирішення конфлікту за допомогою миротворчої місії, Президент Венесуели Уго Чавес запропонував спрямувати до Лівії комісію міжнародних посередників для стабілізації ситуації [27]. Однак США не підтримали цей план.

Війська лояльні Муаммару Каддафі продовжили 8 березня 2011 року наносити удари по місту Рас-Лануф на сході країни, через яке здійснювався експорт нафти [28]. В цій ситуації серед впливових країн-членів Північноатлантичного альянсу ще не було єдності стосовно шляхів подолання кризи. Міністр внутрішніх справ Італії Роберто Мароні заявив, що втручання в події в Лівії може привести до Третьої світової війни [29]. Тим не менше вже в середині березня 2011 року Північноатлантичний альянс оголосив, що готовий до участі у військово-повітряній компанії проти Лівії. Планувалося наносити авіаційні удари по Лівії літаками ВПС США, Великобританії, Франції та Канади [30]. В цій ситуації уряд Лівії зупинив військові операції. Заява міністра закордонних справ Лівії пролунала відразу після резолюції Ради безпеки ООН про заборону польотів авіації над Лівією. Міністр назвав нерозумним рішення світової спільноти застосувати силу проти урядових військ Лівії і заявив, що уряд готовий до діалогу всіх сил, які зацікавлені у збереженні суверенітету і територіальної цілісності країни [31].

Після екстреного саміту НАТО в Парижі 19 березня 2011 року розпочалася військова операція країн Заходу проти режиму Муаммара Каддафі, до якої залучилися Франція, Великобританія, США, Іспанія, Італія, Катар. Про підтримку участі НАТО в цій операції заявила і Чехія. Росія, Індія і Китай висловили співчуття у зв'язку з початком військової операції в Лівії [32; 33]. Було розпочато бомбардування урядових військ і об'єктів в Лівії. Офіційно війна в Лівії завершилася після вбивства Муаммара Каддафі в жовтні 2011 року [3]. Тим не менше військові зіткнення між різними групами ополченців і воєнізованими угрупованнями тривають у країні до цього часу. У грудні 2014 року ООН заявила, що в Лівії назріває повномасштабна громадянська війна і закликала всі сторони конфлікту працювати в напрямку його деескалації [34].

Масові антиурядові протести розпочалися з 15 березня 2011 року в Сирії. У столиці країни Дамаску противники діючого режиму організували акції протесту. Так само масові протести відбувалися і в інших містах країни. Громадянський конфлікт і досі не досягнув мирного врегулювання. За даними моніторингової місії спостерігачів за правами людини, у Сирії загинуло понад 180 тисяч людей, серед яких 59 тисяч – цивільні (в тому разі 9,4 тисячі – діти, 6 тисяч – жінки).

Міжнародна спільнота розглядає різні варіанти подолання кризи в Сирії. США наполягають на підтримці сирійської опозиції, а Росія, у свою чергу, закликає приступити до консолідованої роботи з усіма сторонами сирійського конфлікту. Для реалізації положень Женевського комюніке, прийнятого 30 червня 2012 року, в якому міністри закордонних справ країн-постійних членів Ради безпеки ООН домовилися із партнерами із сусідніх із Сирією держав про зусилля щодо створення перехідного сирійського уряду за участю влади і опозиції [12]. В березні 2013 року НАТО заявило, що підготувало план вторгнення в Сирію. 3 лютого 2014 року в Римі відбулася міжнародна гуманітарна конференція щодо подій у Сирії. Основним питанням було порушення сторонами конфлікту принципів міжнародного гуманітарного права [35]. Сьогодні в Сирії триває повномасштабна громадянська війна: масові страти опонентів, братовбивство, різанина за етнічною ознакою. Відзначимо, що відмінною рисою сирійського конфлікту є його релігійна забарвленість. Процвітаюча колись країна перетворилася на гарячу точку світу з небезпекою для багатьох держав. Однією з велетенських проблем для світу є резерви хімічної зброї в Сирії, які у випадку потрапляння до ісламістів, можуть спричинити теракт у якійсь європейській країні із застосуванням смертоносних речовин. Не меншу проблему для країн представляє собою масова міграція з Сирії. Незважаючи на різні варіанти, які були запропоновані впливовими міжнародними акторами для вирішення сирійського питання, на думку експертів, Сирія ще далека від стабілізації ситуації.

Війни в Лівії та Сирії викликали хвилю «міграційних цунамій», які зачепили європейські країни Середземномор'я. Нелегальні мігранти спрямовують на південні території країн Європейського Союзу і уряд деяких з них говорить про гуманітарну кризу. Лівія заявила про припинення співробітництва з Європейським Союзом в справі недопущення нелегальної міграції з країн Африки [35]. У 2010 році Лівія – головний перевалочний пункт на шляху африканських мігрантів в Європейський Союз – законодавчо внесла нелегальну міграцію до розряду кримінальних злочинів. Після 11 березня 2011 року Муаммар Каддафі прийняв рішення припинити міграційну співпрацю з ЄС, якщо Євросоюз продовжить тиск на Лівію і не підтримає владу країни в боротьбі з бандами міжнародної терористичної організації «Аль-

Каїди». Територія лівійського кордону стає відправною для тисяч нелегалів, які намагаються потрапити до Європи в пошуках роботи і кращого життя.

Таким чином, Середземноморський регіон продовжує відігравати велике значення в сучасному світі. Це доводять ті події, які відбуваються останніми роками в південних та східних середземноморських країнах і та увага, яку приділяють міжнародні організації і окремі країни Європи вирішенню кризових ситуацій. Свого часу більшість середземноморських країн, які з 2010 року були охоплені масовими протестами діючим режимам, увійшли в створені за ініціативою Північноатлантичного Альянсу та Європейського Союзу «Середземноморського діалогу» та «Союзу Середземномор'я», які ставили за мету покращити безпеку та стабільність в регіоні. Тим не менше, події останніх років довели, що ці ініціативи залишилися не результативними. Антиурядові демонстрації 2011 року та масштабні громадянські війни, падіння режимів призвели до повної дестабілізації в країнах арабського Середземномор'я, яке, напевно, буде відчуватися протягом багатьох років і сприятиме подальшому погіршенню ситуації в регіоні і світі. У країнах арабського світу відбулися криваві розправи з противниками існуючих режимів, а також масові протести та заворушення перетворилися в затяжні повномасштабні громадянські війни на території таких важливих країн, як Сирія і Лівія. Зокрема, лівійська трагедія для Європейського Союзу викрила внутрішні проблеми, головною з яких є відсутність консенсусу з проблем міжнародного життя, боротьба за лідерство в ЄС. Ми бачимо абсолютно різні оцінки і підходи до ситуації в Лівії. Незважаючи на резолюції Ради Безпеки ООН, введення санкцій до урядовців та багато інших превентивних заходів і, навіть, на військово-повітряну операцію в Лівії, міжнародній спільноті не вдалося ані попередити, ані подолати поглиблення кризової ситуації. Це доводить, що на сьогодні серед інструментів, якими володіють міжнародні організації, відповідальні за мир та безпеку у світі, не має ефективного механізму, спроможного вирішити внутрішні конфлікти в країнах арабського світу. У подальшому слід проаналізувати ситуацію, яка триває в країнах Середземномор'я і з'ясувати ефективність впливу міжнародної спільноти на подолання криз, які виникли в середині країн північного та східного узбережжя Середземного моря.

ЛІТЕРАТУРА

1. Южилин В. А. Средиземноморье и Россия в новых геополитических реалиях [Електронний ресурс] / В. А. Южилин. – Режим доступу : <http://www.dissercat.com/content/sredizemnomore-i-rossiya-v-novykh-geopoliticheskikh-realiyah>.
2. Ігошина Ж. Б. Трансформація арабських країн в контексті процесів глобалізації автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / Ж. Б. Ігошина ; Нац. універ. «Одеська юридична академія». – Одеса, 2011. – 21 с.
3. Луцишин Г. Особливості сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Г. Луцишин. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21CO.
4. Волович О. О. Лівійська Джамахирія: нове випробування на міцність [Електронний ресурс] / О. О. Волович. – Режим доступу : <http://od.niss.gov.ua/articles/410/>
5. Макух В. В. Україна і країни Магрибу: реалії та перспективи. Актуальні питання двостороннього співробітництва: збірка статей / В. В. Макух. – Одеса : Фенікс, 2010. – 244 с.
6. Сидорук Т. Східне партнерство та Союз для Середземномор'я: можливості реформування Європейської політики сусідства [Електронний ресурс] / Т. Сидорук. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Sup/2010_21/Rozdil_3/07_Sydoruk.pdf.

7. Середземноморський діалог [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uanato.info/3-seredzem.asp>.
8. «Союз для Середземномор'я» – новий формат співробітництва Арабських країн Північної Африки з Європейським Союзом: досвід для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/September09/6.htm>.
9. Союз для Середземномор'я: туманні перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journal-neo.com/?q=ru/node/3018>.
10. Немецкий взгляд на волнение в Египте [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rodon.org/polit-110209105519>.
11. Операція «Активні зусилля» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nato.int/cps/uk/natolive/topics_7932.htm.
12. Заворушення у країнах Північної Африки та Близького Сходу в 2010-2013 рр. Довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://newsradio.com.ua/2013_07_05/Zavorushennja-u-kra-nah-P-vn-chno-Afriki-ta-Blizkogo-Shodu-v-2010-2013-rr-Dov-dka/.
13. Близький Схід охопили заворушення: повстали Іран, Бахрейн, Ємен, Лівія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/svit/blizkiy-shid-ohopili-zavorushennya-povstali-iran-bahreyn-yemen-liviya.html>
14. У кривавих зіткненнях загинули майже 300 єгиптян [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/svit/ukrivavah-zitknennjah-zagинуli-mayzhe-300-yegyptyan.html>.
15. Протести перекинулись з Єгипту на Алжир: сотні заарештованих [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/svit/protesti-perekinulisya-z-yegyptu-na-alzhir-sotni-zaareshтованиh.html>.
16. Три тисячі українців оказались «на линии огня» в Ливии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/ukrayina/tri-tysyachi-ukraincev-okazalis-na-liniyu-ognya-v-livii.html>.
17. Россия и США вводят в Ливию почти тысячу солдат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/rossiya-i-ssha-vvodyat-v-liviyu-pochti-tysyachu-soldat.html>.
18. Ливийским властям ООН предъявит обвинение в преступлениях против человечества [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/liviyiskim-vlastyam-oon-predyavit-obvinenie-v-prestupleniyah-protiv-chelovechestva.html>.
19. Совбез ООН принял санкции против режима Каддафи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/sovbez-oon-prinyal-sankcii-protiv-rezhima-kaddafi.html>.
20. Италия вмешалась в гражданскую войну в Ливии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/italiya-vmeshalas-v-grazhdanskuyu-voynu-v-livii.html>.
21. Каддафи утратил контроль над окрестностями Триполи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/kaddafi-poteryal-kontrol-nad-okrestnostyami-tripoli.html>.
22. Боевая авиация Ливии разбомбила вооруженные составы повстанцев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/boevaya-aviaciya-livii-razbombila-vooruzhennye-sostavy-povstancev.html>.
23. США и НАТО договариваются о военной операции в Ливии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/ssha-i-nato-dogovarivayutsya-o-voennoy-operacii-v-livii.html>.
24. Великобритания готова повторить в Ливии Ирак и начать войну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/velikobritaniya-gotova-povtorit-v-livii-irak-i-nachat-voynu.html>.
25. В столице Ливии готовится восстание против Каддафи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/v-stolice-livii-zhiteli-gotovyat-восstanie-protiv-kaddafi.html>.
26. США, Великобритания и Франция ввели в Ливию спецназ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/ssha-velikobritaniya-i-franciya-vveli-v-liviyu-specnaz.html>.
27. США не поддержали план Чавеса по стабилизации ситуации в Ливии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/ssha-ne-podderzhali-plan-chavesa-po-stabilizacii-situacii-v-livii.html>.
28. Войска Каддафи бомбят восток Ливии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/voyska-kaddafi-bombyat-vostok-livii.html>.
29. Италия: военное вмешательство в события в Ливии приведет к Третьей Мировой войне [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/italiya-voennoe-vmeshatelstvo-v-sobytiya-v-livii-privedet-k-tretyey-mirovoy-voyne.html>.
30. НАТО объявило о готовности бомбить Ливию [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/nato-obyavilo-o-gotovnosti-bombit-liviyu.html>.
31. Ливия испугалась НАТО и прекращает войну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/liviyu-ispugalas-nato-i-prekraschaet-voynu.html>.
32. Итальянские истребители прибыли для обстрела Ливии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/italyanskie-istrebiteli-pribyli-dlya-obstrela-livii-indiya-sozhaleet-ob-aviaudarah.html>.
33. Чехия присоединится к силам НАТО в военной операции в Ливии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/svit/chehiya-prisoedinit-sya-k-silam-nato-v-voennoy-operacii-v-livii.html>.
34. У Лівії назриває повномасштабна війна – ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukr.segodnya.ua/world/v-livii-nazrevaet-polnomasshtabnaya-voyna-oon-580981.html>.
35. Цыганок А. Первые последствия ливийской войны [Електронний ресурс] / А. Цыганок. – Режим доступу : <http://newsland.com/news/detail/id/694572/>.

В. Ф. Лысак,

Мариупольский государственный университет, г. Мариуполь, Украина

СРЕДИЗЕМНОМОРСКИЙ РЕГИОН В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ НАЧАЛА XXI СТОЛЕТИЯ

Рассмотрена ситуация в странах южного и восточного Средиземноморья в начале XXI века и участие международного сообщества в предупреждении, недопущении углубления и распространения конфликтов на территории арабских стран. Автор поставил цель проанализировать значение Средиземноморья в международных отношениях на основе изучения противоположительственных выступлений и конфликтов на

территории таких важных стран как Тунис, Алжир, Иордания, Ливия, Сирия и их влияние на европейские страны Средиземного моря, а также попытки Европейского Союза, ООН и НАТО, ведущих стран мира не допустить эскалации конфликтов. Особое внимание уделено освещению событий на территории Ливии и Сирии, которые с 2011 года были охвачены антиправительственными протестами и сейчас находятся в ситуации полномасштабной гражданской войны, являясь небезопасными для стран Европы и мира в целом. Автор пришел к выводу, что Средиземноморский регион привлекает внимание влиятельных международных организаций и стран мира. Тем не менее, мировое сообщество на сегодняшний день не выработало достаточно эффективных механизмов предупреждения, недопущения и преодоления современных конфликтов, в частности в Средиземноморье.

Ключевые слова: Средиземноморье; международные отношения; конфликты; сотрудничество; военная операция; гражданская война.

V. Lysak,

Mariupol State University, Mariupol, Ukraine

MEDITERRANEAN REGION IN THE INTERNATIONAL RELATIONS AT THE EARLY XXI CENTURY

The attention was paid to one of the most important region in history of mankind and in the modern international relations – Mediterranean. Considering a great energy potential, closeness to the sea highway and ethnic variety of countries of the southern and eastern coast of Mediterranean Sea, and also the wave of «Arab revolutions», that at last year affect almost in all countries in this region, come to a head necessity, considering the last events, to analyze the meaning of the Mediterranean in the international relations of the XXI century. The author consider necessary to characterized the last conflicts, which happed in Arab countries, concentrated the attention on the most longest and more difficult of them. It is told about the conflicts in Libya and Syria, which beginning as anti-government actions, political meetings and demonstration, and then turn into the full-scale civil wars, which pay the attention of the authoritative international organizations and some countries. Analyzing the principal measures of leading actors of modern international relations and characterized the events in Mediterranean, the author draws a conclusion that this region paid attention of the international organizations and some of powerful countries, as one of the most dangerous. As of today the attempts of NATO and the European Union to create an effective instrument of influence, that will be an effective in the prevention and overcoming the conflicts, have not given the pay dirt yet, and great deal of countries of the southern and eastern coast of Mediterranean Sea in due course time came into such forms of cooperation as «Mediterranean dialogue» and «Union for the Mediterranean». Their target was to strengthen security in the region. Nevertheless, since 2010 there have been the revolutionary events, as in the case with Libya, also after military intervention of NATO, didn't solve the situation. The Mediterranean Arab conflicts have shown that community of nations have not effectually instrument, which able to prevent or solve the internal conflicts in a separate countries.

Keywords: *Mediterranean; international relations; conflicts; cooperation; military operation; civil war.*

Рецензенти: *Семенченко Ф. Г., д-р політ. наук, професор;*

Бобіна О. В., канд. політ. наук, доцент.